

Volodimir Mojzsasz

A kismuzsalyi középkori romtemplom

A templom romjainak látképe nyugatról, a főút felől

Nagymuzsaly település Kárpátalján, a Beregszászi járás területén helyezkedik el. A középkorban még két részből állt, azonban Kismuzsaly, az 1657-es lengyel betörés során templomával együtt elpusztult, a támadást túlélő lakói pedig Nagymuzsalyra költöztek. A templom romjai a szántóföld közepén, a Beregszász irányából vezető közúttól mintegy 300 méterre, jobbra láthatók. Méretei nem túl nagyok (teljes hossza 17,3 m, a hajó szélessége 8,2 m), falait törteköből emelték, sarkait armírozták, szerkezeti elemei faragott kövekből készültek.

(A szerző felvételeivel)

Az álló falak közel 1 m vastagok, a sekrestyénel valamivel vékonyabbak. A hajó és szentély falai az ablaknyílások közepéig lepusztultak, míg a hajó keleti és nyugati homlokzata gyakorlatilag éppen ma-

radtak fenn. A hajó díszé a kapuépítmény, mely kis-kise kiemelkedik a nyugati fal síkjából. Szerkezetéből ítélve, a kapu befelé nyílt. Az ajtónyílás szélessége 1,4 m. Szükség esetén tológerenda segítségével zárták, amire a kapu belső felén látható falba mélyített fészkek utalnak. A kutatók feltételezik, hogy a kaput a beregszászi plébániatemplom kapujának mintájára, ugyanazok a kőművesek építették.

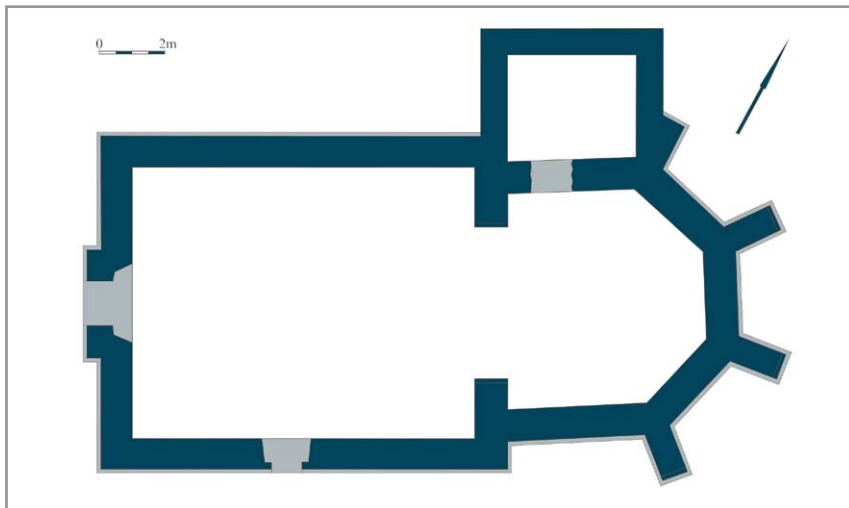
Közvetlenül a kapuzat fölött egy kisebb méretű, egész kőlapból kifaragott ablak látható, melyen négy, körben szimmetrikusan eloszló, egymásba fonódó ív lánckereszt formájú nyílást képez. A hajó déli falán még egy ajtónyílás figyelhető meg.

A téglalap alaprajzú hajótól az apszist félköríves záradékú diadalív választja el. A szentély ötoldalú, falai a hajóhoz viszonyítva enyhén rézsűsek. A szentély szabadon álló külső sarkait támpillérek

A templom régészeti kutatása során előkerült 15–17. századi kapcsok balra

Nagymuzsaly és környéke

A templom alaprajza

17. századi fazék töredékei

A szentély feltárása

támasztják, melyek felső része elpusztult. A szentély északi falához csatlakozik a sekrestye, falai a templom többi részéhez viszonyítva, a legrosszabb állapotban maradtak fenn.

A templom homlokzatán sok helyütt megfigyelhetők az építési állványzat gerendafészkei, a falak belső oldalán pedig vakolatmaradványok láthatók. A kutatók szerint a 20. század első felében a templom falain még a freskók maradványai is kivehetőek voltak, de a mai napig sajnos nem maradtak fenn.

Építésének pontos dátuma ismeretlen, erre utaló írásos források nem maradtak fenn. Bizonyos építészeti sajátosságokat figyelembe véve egyes kutatók a 14. századra, mások 15. századra datálják. Viszont pontosan ismerjük pusztulásának dátumát: a templomot 1657-ben rombolták le Lubomirski marsall lengyel csapatai. A betörés válaszcspás volt II. Rákóczi György lengyelországi hadjáratára, melyet a lengyel trón elfoglalásáért indított.

Amint láthatjuk, a fentebb leírt templom építési idejének meghatározásában az adott esetben kizárólag a régészeti leletanyagra hagyatkozhatunk.

A 2016-os évadban az Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE) régészexpedíciója a Teleki László alapítvány támogatásával megkezdte a romtemplom feltárását. A munkálatokban az UNE kutatóin és diákjain kívül a Pázmány Péter Katolikus Egyetem régésznövéndékei is részt vettek.

A kutatómunkát a templom helyiségeinek és környékének megtekintésével és a felgyülemlett szemét eltávolításával kezdtük. Munkánk során a felületen jelentős mennyiségű, a templom belső terét és homlokzatát díszítő kőfaragvány került elő.

A templom területén, a helyiségek számának megfelelően, három ásatási szelvényt nyitottunk, ami lehetővé tette a leletanyag feltárását és a korabeli járószintek elkülönítését. Az első, ami felkeltette figyelmünket – a bolygatások nyomai. Elsősorban a jelenkori (20. század vége – 2000-es évek) beásások szembeötlőek a szentély átellenes sarkaiban, a diadalív alapozásánál, valamint a hajó központi részében és a déli fal sarkainál. A bolygatások helyenként megrongálták az itt található sírokat.

A templom területén összesen több mint húsz sírt sikerült feltárnunk, de a sírgödrök jól kivehető körvonalai alapján jóval több temetkezés lehetett itt. Ezeknek egy része későbbi rátemetések során semmisült meg, mások a szentély kifosztása során a 17. század második felében (a rablás ideje jól datálható a kerámialeletek, elsősorban a szelvény alján talált cserépfazék alapján). További sírokat a század elei bolygatások során semmisítették meg. Érintetlenül csak néhány, a szentély keleti felében elhelyezkedő temetkezés maradt.

A csontvázak antropológiai elemzése csoporton belüli homogén jellegre utal, hasonló epigenetikai jellemzőkkel és fizikai stresszre utaló jelekkel, ami

nem túl változatos, természetes táplálkozásról és monoton életvitelről tanúskodik.

A templom feltárása során összegyűjtött kerámia leletanyagot edény- és kályhacsempe-töredékek képviselik, többségük 17. századi. Akadnak 13–14. századi darabok is, de nem valószínű, hogy ezek a templom építése és működése idején kerültek ide. Jóval valószínűbb, hogy a töredékek a 13. század elején már létező Kismuzsaly középkori falu kultúrrétegéhez tartoznak. Előfordulnak jóval korábbi keltezésű kézzel formált és korongolt szürke, pecsételt mintás edénytöredékek, melyek a terület i.sz. 2. század végén – 3. században történő benépesítését bizonyítják.

A templom építése és működése időhatárainak meghatározása szempontjából sokkal fontosabbak a területén előkerült 15–17. századi kisleletek. A feltárt szelvényekből viseleti elemek, ékszerek (gombok, horgas kapcsok, csizmapatkó, gyöngyök, gyűrűk stb.), több mint húsz pénzérme, és két – valószínűleg szándékosan kettétört – szablya került elő. Az utóbbiak olyan, a szentély területén feltárt nemesi sírokból származnak, ahol a család férfi ága megszakadt. A jelentős mennyiségű pénzérmét ugyancsak a korabeli temetkezési szokásokkal hozhatjuk kapcsolatba.

A templom belső terének feltárásával párhuzamosan megkezdjük a falak mentén felgyülemlett földkupacok eltávolítását. A földhányások létrejöttének okai egyrészt a templom falainak rongálódása, másrészt az emberi tevékenység az egész 20. század folyamán (a templom szántóföld közepén áll, lakóházak közelében). Erre utal a hatalmas mennyiségű háztartási szemét (törött üvegek, vastárgyak, műanyag, nejlonzacsók), mely a földhányások betöltésében jelen volt.

A falakon kívül folytatott munkálatok során több tíz, az évek során a templom homlokzatáról lehullott kőfaragvány került elő, ezen kívül jelentős mennyiségű, valaha a falakat képező építőkövet sikerült összegyűjteni. Itt meg kell jegyeznünk, hogy a templom észak-nyugati, a településhez közelebb eső oldalán csak néhány, kisebb kőfaragvány feküdt (akárcsak a falakhoz felhasznált építőkö), melyeket valószínűleg a helyi lakosság hordott el és használt fel építkezésnél.

A falak mentén is kerültek elő kerámialeletek (edény- és kályhacsempe-töredékek) és néhány fémtárgy, többek között egy 17. századi vas sarkantyú, melynek nyakát vállaitól vékony aranyozás gyűrűje választja el.

Jelenleg a templom építésének és működésének időszakával kapcsolatos régészeti leletanyag keltezése a 15. század elejére – 17. század közepére tehető. Ugyanakkor, hogy több hiteles adatot gyűjtsünk össze, pontosabban meghatározhassuk a templom járószintjeit és kronológiáját, az Ungvári Nemzeti Egyetem régészexpedíciója a 2017-es idényben a műemlék további kutatását tervezi. ♡

A templom romjainak látképe délről

15–16. századi érmék

A törött szablya feltárás közben

